

Barbara Fałęcka

"Retorzy i retoryka renesansu i baroku"

Biuletyn Polonistyczny 32/3-4 (114-115), 66-69

1989

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

niedbalstwo nierzadko przyczynia się do przyspieszenia procesu niszczenia dokumentów. Mówca zaproponował podjęcie zespołowych interdyscyplinarnych badań nie tylko w zakresie ochrony zbiorów fotograficznych, ale także mających na celu ratowanie wszelkich zbiorów bibliotecznych, archiwalnych i muzealnych.

lipiec 1988

Ewa Pietraszek

"RETORZY I RETORYKA RENESANSU I BAROKU"

(Warszawa, 11-12 V 1988)

Sesję zorganizował Instytut Badań Literackich PAN. Referaty dotyczące tytułowego zagadnienia poprzedzone zostały wystąpieniami omawiającymi antyczną tradycję nowożytną sztuki. Do tych ostatnich należą teksty: H. Podbielskiego (KUL) na temat założeń retoryki Arystotelesa, S. Zabłockiego (UG), omawiający retorykę klasyczną i manierystyczną, oraz H. Cichockiej (UW) o recepcji Hermogenesa w wieku XVI.

H. P o d b i e l s k i (KUL) przedstawił genezę retoryki, do której rozwoju przyczynił się demokratyczny ustrój Aten. Referent podkreślił rolę sofistów czyniących z retoryki sztukę nie tylko przekonywania, ale także wychowywania i wykształcenia. W omawianym wystąpieniu główny akcent położono na arystotelesowską koncepcję retoryki, ściśle związanej z dialektyką. S. Z a b ł o c k i (UG) w kolejnym referacie wydożył, dzięki historycznemu ujęciu omawianej dziedziny, różnice tkwiące w jej poszczególnych koncepcjach. Wartym podkreślenia fragmentem wywodu było omówienie wynikającego z myśli platońskiej pytania o etos retoryki,

a w związku z tym dookreślenie jej jako sztuki nie tylko przekonywania, ale i szukania przekonujących tematów. Definicja ta zrodziła postulat studiowania przez retora oprócz tropów i figur także filozofii, rozumianej nie jako nauka o poznaniu prawdy obiektywnej, lecz jako funkcjonujący w danym społeczeństwie system wartości. Warto zaznaczyć, że taka koncepcja retoryki, dziedziny respektującej przekonania słuchaczy, a nie prawdę obiektywną, była przyczyną jej krytyki w czasach wczesnego chrześcijaństwa. Wystąpienie H. C i c h o c k i e j (UW) uświadomiło zebranym popularność, a w związku z tym wpływ teorii stylu Hermogenesa w epoce renesansu, co autorka zilustrowała omówieniem licznych renesansowych wydań Hermogenesa, komentarzy do jego pism oraz towarzyszących im traktatów teoretycznoliterackich.

Część druga konferencji, obejmująca większą ilość wystąpień, ogniskowała się wokół funkcjonującej w Polsce retoryki XVI- i XVII-wiecznej, ze szczególnym uwzględnieniem retoryki szkolnej. Tekst L. B o b i a t y ń s k i e g o (UW) poświęcony został ćwiczeniom wprowadzającym do retoryki, ich autorom, licznym naśladowcom oraz roli, jaką odegrały we wzorowanym na antyku nowożytnym szkolnictwie humanistycznym. W Polsce, od schyłku XVI w. począwszy, jest to przede wszystkim szkolnictwo jezuickie. Miejsce, jakie wyznaczyło ono retoryce, omówił Z.J. L i c h a ń s k i (BN), charakteryzując zarówno używane przez jezuitów podręczniki wymowy, jak i jej koncepcję propagowaną przez czołowych teoretyków zgromadzenia. Tekst J. K r a u z e - K a r p i ń s k i e j (IBL) na temat pijarskiej retoryki Michała Krausa, stanowiącej interesujący przykład przekazywania teorii retorycznej w szkolnej praktyce przełomu XVII i XVIII w., oraz referat P. W i l c z k a (UŚl.), dotyczący metod nauczania retoryki w podręczniku Micanu-

sa, wniosły wiele istotnych elementów do wiedzy o szkolnictwie dawnych epok. Omówienie rozprawki poznańskiego humanisty Micanusa to jednocześnie wstęp do referatów skoncentrowanych na znanych w Polsce reprezentantach retoryki nowożytnej. Mówili o nich B. O t w i n o w s k a (IBL), Z. R y n d u c h (UG) oraz M. K o r o l k o (IBL). Pierwsza z wymienionych scharakteryzowała działalność teoretyczną i nauczycielską promotora szkoły systematyków, zwolennika Arystotelesa, gdańszczanina Keckermanna. Omówiła również sylwetkę zwalczanego przez Keckermanna przeciwnika arystotelizmu Ramusa, którego nauka, po jego męczeńskiej śmierci w noc św. Bartłomieja, rozszerzyła się na znaczne obszary protestanckiej Europy. Jan Mochinger, siedemnastowieczny wykładowca retoryki w gdańskim gimnazjum akademickim to kolejny ze scharakteryzowanych przedstawicieli omawianej dziedziny. Zdaniem Rynducha cyceronianizm Mochingera uwidocznił się bardziej w jego praktyce mówczej niż w myśli teoretycznej. Referat M. Korolki ukazał sylwetkę Stanisława Papczyńskiego, pierwszego pijara narodowości polskiej, posługującego się w działalności pedagogicznej własnym podręcznikiem. Podręcznik ten, konkurujący z jezuickimi, wprowadzał na rodzimy grunt naukę o progymnasmatach - ćwiczeniach wstępnych. Metodą łączenia tradycji literackiej z aktualnościami społeczno-politycznymi XVII-wiecznej Rzeczypospolitej udało się Papczyńskiemu ściślej związać świadomość uczniów ze współczesnością.

Podsumowująca konferencję dyskusja obfitowała zarówno w akcenty polemiczne, jak i uzupełnienia. Wykazała konieczność prowadzenia dalszych badań nad retoryką - dziedziną o kluczowym znaczeniu dla dawnych epok literackich; wyłoniła tym samym obszary tematyczne wymagające dopracowań i korekt, jak: kwestia dokonania

charakterystyki obu retoryk, renesansowej i barokowej (różnice? podobieństwa? tożsamość?), czekająca na gruntowne opracowanie dziedzina retoryki szkolnej, wpływ różnic wyznaniowych autorów rozpraw retorycznych na zawarte w nich koncepcje (do czego nawiązywał m.in. referat W. S t e c a (FUW) pt. "Jezuicka polemika wyznaniowa końca XVI i początku XVII wieku, między normatywizmem a praktyką"). Konferencja wykazała konieczność gruntowniejszej znajomości źródeł, z czego wypłynął postulat wydawniczy dotyczący czołowych dla omawianej dyscypliny tekstów źródłowych - jako godne naśladowania wymieniono pisma teoretyczne M.K. Sarbiewskiego, udostępnione współczesnemu czytelnikowi w wersji dwujęzycznej. Przekonanie o konieczności opublikowania źródeł zaowocowało już konkretnym przedsięwzięciem, o czym poinformowała zebranych A. M a s ł o w s k a - N o w a k (IBL) w komunikacie na temat opracowywanej w IBL bibliografii retoryk i poetyk dawnej Polski.

luty 1989

Barbara Fałęcka

"DOKUMENT A LITERATURA"

(Kraków, 16-18 V 1988)

W dniach 16-18 maja 1988 r. odbyła się w Krakowie sesja naukowa pt. "Dokument a literatura". Patronowały jej trzy instytucje: Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza, Instytut Filologii Polskiej UJ oraz Instytut Filologii Polskiej WSP w Krakowie. Obradowano w auli Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz w sali posiedzeń krakowskiego oddziału PAN.

Ideą sesji było opisanie i rozpoznanie zjawisk zachodzących w